

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Оборотний капітал підприємства та шляхи підвищення ефективності його використання»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок
спеціальності 072 Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Мотя А. С.

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ	8
1.1. Теоретична сутність та чинники впливу на формування і використання оборотного капіталу.....	8
1.2. Зміст процесу управління формуванням і використанням оборотного капіталу	14
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	22
2.1. Оцінка джерел формування оборотного капіталу підприємства.....	22
2.2. Оцінка ефективності використання оборотного капіталу підприємства...33	33
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ПОЛІПШЕННЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	41
3.1. Управління джерелами формування оборотного капіталу підприємства..41	41
3.2. Управління ефективністю використання оборотного капіталу на підприємстві.....	49
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми. В реаліях, що склалися в межах господарюючих суб'єктів в Україні процес формування відносно стійкої ринкової інфраструктури акцентує увагу на нових вимогах до механізмів здійснення формування і використання фінансових ресурсів загалом, і оборотного капіталу зокрема. Будь-який виробничий процес в межах суб'єкту здійснення господарювання - синергія робочої сили та засобів виробництва, котрі являють собою основний і оборотний капітал. Оборотний капітал інвестується у виробничий процес, забезпечуючи потребу і обумовлюючи безперервність функціонування суб'єкту, примножуючи його прибуток.

Тож, вагомість оборотного капіталу в межах суб'єкту здійснення господарювання окреслює його актуальність та значущість. Так, зокрема з ціллю забезпечення безперервності процесу здійснення виробництва і реалізації продукції окремо взятий господарюючий суб'єкту повинен мати чітко сформований та окреслений механізм здійснення управління оборотним капіталом та оборотними активами, як інвестиції оборотного капіталу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт ініціативної наукової тематики кафедри фінансів, банківської справи та страхування «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в узагальненні теоретичних і методичних підходів до окреслення сутності оборотного капіталу, систематизації показників його оцінки, узагальненні підходів до управління оборотним капіталом та окреслення шляхів підвищення ефективності управлінських заходів в межах суб'єкту.

З ціллю досягнення сформованої мети в межах кваліфікаційної роботи було поставлено і вирішено певні завдання:

- окреслити теоретичні й методичні аспекти дослідження сутності оборотного капіталу підприємства та основних його складових;
- систематизувати показники оцінки оборотного капіталу підприємства;

- узагальнити управлінські підходи до оборотного капіталу підприємства;
- проаналізувати оборотний капітал ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.;
- дослідити проблемні аспекти відносно формування і використання оборотного капіталу підприємства;
- обґрунтувати напрямки покращення формування та ефективності оборотного капіталу на підприємстві.

Предмет і об’єкт дослідження. Предметом дослідження є оборотний капітал, як частина фінансових ресурсів, які утворюються на етапі створення підприємства та в подальшому інвестуються в активи з ціллю забезпечення функціонування суб’єкту. Об’єктом дослідження є показники стану оборотного капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» та методика їх аналізу.

Методи дослідження. З ціллю втілення сформованих в межах роботи завдань використовувались певні методи, зокрема: абстрактно-логічний, індукції і дедукції – під час теоретичного узагальнення сутності та змісту оборотного капіталу підприємства і джерел його утворення; аналізу і синтезу – під час комплексного дослідження оборотного капіталу підприємства; розрахунок показників-коефіцієнтів; табличний, графічний – під час наочного зображення результатів дослідження.

Інформаційна база. Інформаційною базою здійсненого дослідження є законодавчі та нормативні документи, літературні джерела, а також фінансова звітність ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає в поглибленні та уточненні підходів до окреслення сутності і складових оборотного капіталу підприємства, узагальненні показників оцінки оборотного капіталу та управління ним. Набули подальшого розвитку концептуальні основи розробки заходів покращення управління формуванням і використанням оборотного капіталу підприємства.

Система сформованих нами заходів має практичне спрямування і може бути використана в межах практичної діяльності підприємства. Практичне значення стосовно отриманих результатів полягає у обґрунтуванні напрямів

покращення управління відносно оборотного капіталу.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота – самостійне наукове дослідження. Напрацювання, узагальнення, висновки, пропозиції наявні в роботі є авторськими.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були оприлюднені й отримали позитивну оцінку науковців на конференціях:

1) VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством». (Полтава, ПДАУ, 28-29 березня 2024 р.);

2) Матеріали студентської наукової конференції Полтавського державного аграрного університету (Полтава, ПДАУ, 16-17 травня 2024 р.).

Публікації. Основні результати дослідження, що ілюструють його новизну, опубліковані у наукових публікаціях:

1. Мотя А., Турчин Л., Пастошук Є. Фінансові ризики на шляху управління капіталом підприємства. *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством»*. 28-29 березня 2024 року. Полтава : ПДАУ. С. 488-489.

2. Турчин Л., Мотя А., Мазніченко Д., Ваць О. Оцінка джерел формування оборотного капіталу та їх вплив на фінансовий результат і фінансову стійкість підприємства. *Збірник матеріалів студентської наукової конференції Полтавського державного аграрного університету*. 16-17 травня 2024 р. Полтава : ПДАУ. С. 203-205.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, який нараховує 64 найменування, містить 27 таблиць, 10 рисунків, 5 додатків. Основний зміст роботи викладено на 56 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ

1.1. Теоретична сутність та чинники впливу на формування і використання оборотного капіталу

Сучасні реалії економіки України вимагають задіяння все нових і нових методів управління, котрі б забезпечили конкурентні переваги в надскладних обставинах, що склалися в державі. Тож, перехід на якісно нові принципи відносно формування операційної, фінансової, інвестиційної діяльності суб'єкту здійснення господарювання, вимагає використання раціонального і обґрунтованого підходу відносно формування політики здійснення управління оборотним капіталом та їх подальшим інвестуванням в активи оборотні, з ціллю ефективного господарювання. Досить вагомим значення набуває формування механізмів здійснення управління оборотним капіталом, які б забезпечували достатній рівень виробництва, а також стійкості фінансів, платоспроможності, ліквідності, прибутковості.

Типовим наслідком кризи для українських підприємств стала нестача обсягів оборотних активів, що відповідно вплинуло на процес виробництва та отримання прибутку. При цьому варто відзначити, що, низька забезпеченість відносно оборотних активів супроводжується і низьким рівнем їх використання. Саме тому дослідження теоретичних аспектів відносно оборотного капіталу є актуальним для вітчизняних підприємств.

Слід акцентувати, що капітал належить до однієї із базисних та надзвичайно складних категорій економіки, сутність якої досліджується повсякчас.

В реаліях сучасності серед дослідників проблематики капіталу оборотного слід відзначити: Г.М. Азаренка [1], В.І. Аранчій, Чумк В. Д., Бражник Л. В. [2], М. М. Бердар [4-5], І.О. Бланка [7-11], О. Г Білу [6] та ін.

Узагальнюючи погляди науковців на категорію «оборотний капітал» варто окреслити, що існують різні підходи до трактування сутності (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Трактування сутності поняття «оборотний капітал»

Автор, джерело	Сутність підходу
Акцент на грошовій природі коштів та виконання функції платіжного обслуговування	
Г. М. Азаренкова [1]	Оборотний капітал - грошові кошти, ціль яких інвестування у оборотні виробничі фонди та фонди обігу.
Ототожнення з мобільними активами	
Бланк І. О. [7-11], Лактіонова О. А. [33]	Оборотний капітал - мобільні активи, котрі потрібні для використання і реалізації впродовж року або ж операційного циклу
Ототожнення з авансованою вартістю, котра рухається і відновлюється	
Любенко Н. М. [35]	Оборотний капітал – авансована вартість, котра має рухомий, відновлюваний характер, авансуючись й повертаючись після кругообігу в грошовій формі. При цьому науковці вважають, що додатковий продукт, що є результатом інвестування оборотного капіталу не є оборотним капіталом.
Оборотний капітал як інвестиція в оборотні активи	
Верланов Ю. Ю. [17]	Оборотний капітал – інвестиції у оборотні активи з ціллю здійснення виробничого процесу та отримання прибутку
Трактування як інвестиції в активи оборотні з ціллю функціонування	
Власне трактування	Оборотний капітал – частина короткострокового капіталу суб'єкту, котрий спрямовується в активи оборотні з ціллю забезпечення виробництва і примноження капіталу

Слід акцентувати на тому, що власне саме оборотний капітал як інвестиція в оборотні активи є забезпечуючим у виробництві і відповідно у формуванні прибутку. Вважаємо, що в межах капіталу оборотного слід окреслити динамічний і статичний стан (рис. 1.1) [34-43].

При цьому варто сказати, що в реаліях сучасних підприємств, капітал оборотний може навіть функціонувати і без основного. Така ситуація може виникнути у випадку, якщо підприємство повністю орендує основний капітал. Звичайно, і за таких умов за характером споживання в межах виробничого процесу можна буде виокремити основний капітал, однак з позиції конкретно суб'єкту цей капітал буде повністю представлений як оборотний, бо амортизація відносно основного капіталу має у даному випадку форму оренди,

переносячи вартість на продукт, котрий утворюється. Отже, дослідження дозволяють стверджувати, що забезпечення процесу безперервності виробництва в межах декількох виробничих циклів виконує власне оборотна складова капіталу суб'єкту.

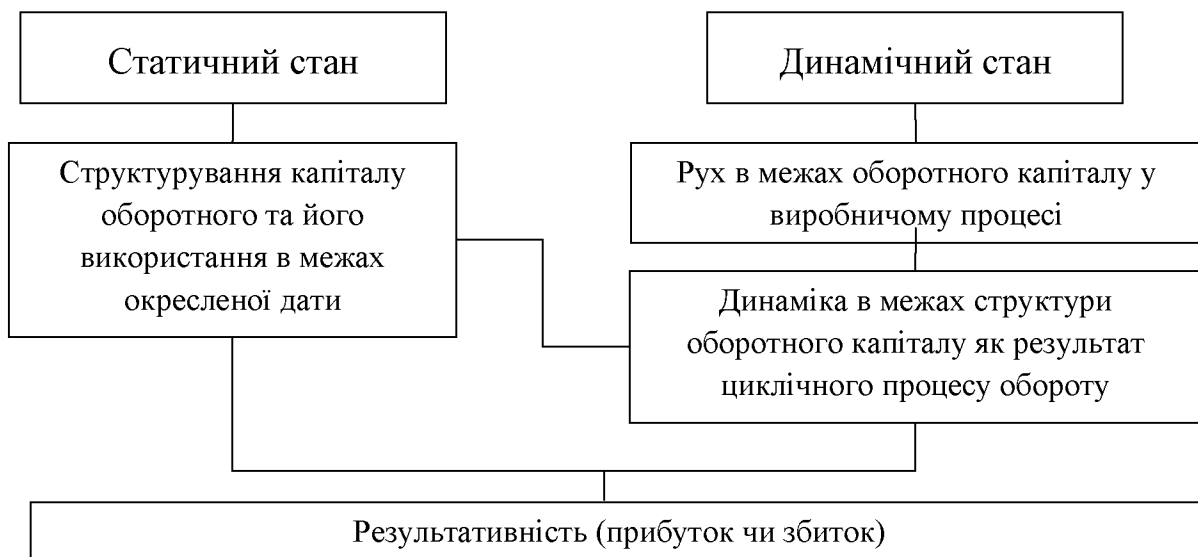


Рис. 1.1. Складові капіталу оборотного, що окреслюють прибуток

Варто також окреслити і базові відмінності між такими поняттями як «оборотний капітал», «оборотні активи» та «оборотні кошти», що не є тотожними, хоча деякі науковці дійсно ототожнюють ці поняття.

Базові відмінності між цими поняттями окреслено в межах табл. 1.2 [7-11; 35; 40; 41; 55-60].

Таблиця 1.2

**Базові відмінності між поняттями
«оборотний капітал», «оборотні активи», «оборотні кошти»**

Поняття	Відмінності
Оборотний капітал	Накопичення вартості короткострокових фінансових ресурсів, що формується з ціллю інвестиції в активи оборотні
Оборотні активи	Грошове відображення оборотного капіталу з ціллю забезпечення руху в межах виробничого процесу
Оборотні кошти	Грошові фонди, котрі беруть участь у виробничому процесі впродовж одного виробничого циклу, при цьому переносячи вартість на новостворений продукт

Варто акцентувати на тому, що капітал оборотний має свої складові та класифікується за певними ознаками, тож, в межах табл. 1.3 здійснимо класифікацію відносно капіталу оборотного.

Таблиця 1.3

Класифікація оборотного капіталу

Класифікаційна ознака	Складові
Згідно залучення	Зовнішній Внутрішній
Згідно власності	Запозичений капітал Залучений капітал Власний капітал
Згідно функціонування в межах суб'єкту	Постійна частина Змінна частина
Згідно функціональності	Оборотні виробничі фонди Фонди обігу
Згідно структурування як інвестиції в активи оборотні	Виробничі запаси Незавершене виробництво Витрати майбутніх періодів Готова продукція Товари на складі Відвантажена готова продукція Грошові кошти
Згідно форми вартості	Грошова Товарна Виробнича
Згідно ризику інвестування	Оборотний капітал з мінімальним ризиком Оборотний капітал із середнім ризиком Оборотний капітал із високим ризиком

З нашого погляду структурування відносно капіталу оборотного узагальнено окреслює усі форми оборотного капіталу, котрі широко використовуються суб'єктом здійснюючи власне господарювання. Деякі із даних форм оборотного капіталу акцентовані на певних джерелах здійснення фінансування. Такими джерелами фінансування можуть бути власні, позикові, залучені або ж ті, що сформувалися як наслідок перерозподілу.

Варто акцентувати, що дана класифікація не є вичерпною, тож згідно поглядів науковців вона може бути доповнена.

Оборотний капітал має певні джерела відносно здійснення фінансування, тож в межах табл. 1.4 окреслено дані джерела

Таблиця 1.4

Джерела фінансування оборотного капіталу суб'єкту здійснення господарювання

Оборотний капітал	Джерела формування оборотного капіталу
Власний	Статутний капітал Додатковий капітал Резервний капітал Резервні фонди Нерозподілений прибуток Фонд накопичення Фонд коштів соціальної сфери Цільове фінансування та надходження з бюджету, з галузевих та міжгалузевих позабюджетних фондів
Позиковий	Довгострокові кредити банків Довгострокові позики Короткострокові кредити Короткострокові позики Комерційні кредити Інвестиційний податковий кредит Інвестиційні внески працівників
Залучений	Кредиторська заборгованість З постачальниками та підрядчиками На оплату праці На страхування З бюджетом З іншими кредиторами Фонди споживання Резерви майбутніх витрат та платежів. Резерви сумнівних боргів Інші короткострокові зобов'язання
Оборотний капітал, як наслідок здійснення перерозподілу	Дивіденди від володіння акціями інших суб'єктів господарювання; Відсотки від пайової участі в інших підприємствах; Відсотки від депозитів; Кошти материнських організацій; Бюджетне фінансування; Кошти централізованих фондів держави.

Тож, окресливши сутність та складові капіталу, варто відзначити, що є певна мета його формування, котра відображена нами в межах рис. 1.2 [44-52].

Капітал оборотний згідно даних рис. 1.2 формується на етапі утворення підприємства з ціллю подальшого його інвестування в активи оборотні, окреслюючи рух оборотного капіталу у виробництві з ціллю його подальшого примноження та отримання прибутку. Третя складова виникає за потреб розширення виробництва.

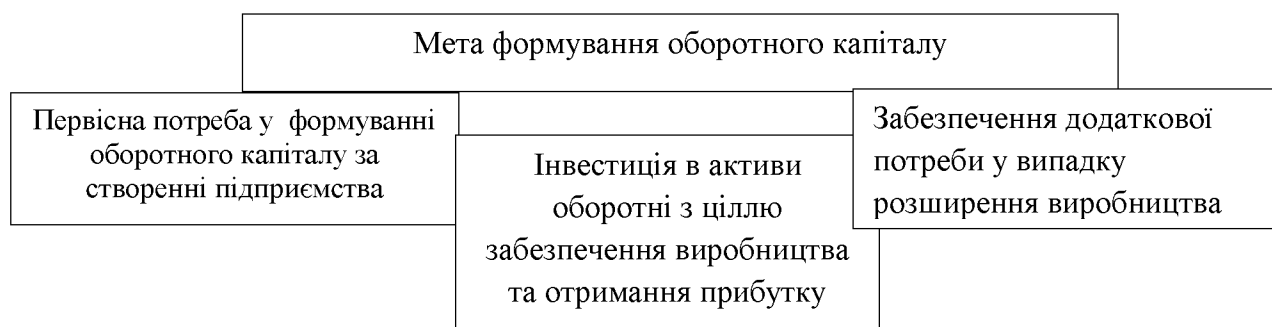


Рис.1.2. Мета формування капіталу оборотного

Ефективне формування і використання оборотного капіталу – одне із пріоритетних завдання підприємства, бо саме він забезпечує виробництво та можливість до отримання прибутку. Саме тому вважаємо за доцільне проаналізувати показники оцінки оборотного капіталу (табл. 1.5) [1-4; 7-11; 15-18; 21-27; 62].

Таблиця 1.5

Показники оцінки оборотного капіталу підприємства

Напрямок оцінки	Показники здійснення оцінки
Аналіз капіталу оборотного на етапі утворення і примноження	
Аналіз джерел формування оборотного капіталу	Аналіз власного капіталу та його основних складових, що інвестуються у потреби оборотних активів Аналіз короткострокової заборгованості та основних його складових
Аналіз показників фінансової стійкості	Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом
Аналіз рентабельності капіталу оборотного	Рентабельність капіталу оборотного Термін окупності капіталу оборотного
Аналіз капіталу оборотного як інвестиції в активи оборотні	
Показники стану оборотних активів	Аналіз оборотних активів та основних його складових
Показники ліквідності та платоспроможності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності Коефіцієнт загальної ліквідності Коефіцієнт швидкої ліквідності Коефіцієнт платоспроможності Коефіцієнт критичної ліквідності Коефіцієнт покриття запасів Аналіз ліквідності балансу Визначення ознак поточної, критичної та надкритичної платоспроможності Факторний аналіз ліквідності
Аналіз грошових потоків	Аналіз руху грошових коштів від операційної діяльності

Під час аналітичної обробки показників оцінки ефективності використання капіталу оборотного слід застосовувати синергію способів, а також прийомів, котрі окреслюють глибинні економічні зв'язки категорії «оборотний капітал» та категорій «оборотні активи», «оборотні кошти». Лише за таких підходів можна здійснити комплексну оцінку відносно капіталу оборотного.

Вважаємо, що за даного акценту базовими параметрами аналізу повинні бути:

- аналіз відносно темпів змін у обсягах, складі та структурі напрямків використання і джерел процесу формування капіталу оборотного;
- оцінка відносно рівня ефективності використання та розміщення капіталу оборотного;
- дослідження впливу факторів на процеси формування і використання капіталу оборотного з ціллю окреслення резервів їх оптимізації.

З нашого погляду, узагальнені нами показники є досить ємним відображенням відносно оборотного капіталу, оскільки характеризують його як з позиції формування, так і з позиції використання капіталу оборотного, при цьому включаючи як абсолютні, так і відносно показники. Проте, звісно погляди науковців можуть варіювати і або ж доповнювати дану класифікацію показників або ж навпаки звужувати її.

1.2. Зміст процесу управління формуванням і використанням оборотного капіталу

В межах сучасного етапу розвитку вітчизняних підприємств, під впливом таких чинників як спад виробництва, зменшення ресурсів (економічних і природних), фінансова криза, нестача кредитних засобів або ж їх висока вартість, війна, криза ліквідності, для багатьох суб'єктів господарювання сформувала питання здійснення ефективного управління оборотним капіталом,

вважаючи його одним із найбільш вагомих, бо саме даний капітал - складова успішного виробничого процесу і прибутку. Управління відносно капіталу оборотного залежить від управлінських методів і прийомів, котрі в принципі є стандартними, проте використання тих чи інших методів і прийомів залежить від сформованої в межах підприємства загальної стратегії діяльності з інтеграцією в дану стратегію стратегії здійснення управління капіталом оборотним та від політики здійснення управління відносно капіталу оборотного, яку використовує підприємство. Тож, окреслимо сутність політики управління капіталом оборотним в межах рис. 1.3.



Рис. 1.3. Політика управління капіталом оборотним: напрями і способи

Політика здійснення процесу управління відносно капіталу оборотного повинна мати певні чітко окреслені засади, зокрема:

- прискорення відносно оборотності капіталу оборотного;
- забезпечення процесу платоспроможності суб'єкту господарювання;
- зниження обсягів непрацюючих активів оборотних;

- зниження неліквідних активів оборотних;
- прагнення до максимізації прибутку за прийняттого рівня відносно ризику.

Процес здійснення управління відносно капіталу оборотного повинен ґрунтуватися на чіткому окресленні етапів даного управління (табл. 1.6) [6, 28, 44, 45, 62]. За даними табл. 1.6 управління відносно капіталу оборотного, включає наступні етапи:

- 1) планування потреби в капіталі оборотному, окреслення стратегії фінансування капіталу оборотного;
- 2) облік капіталу оборотного;
- 3) контроль за станом використання капіталу оборотного під час інвестування в активи оборотні;
- 4) аналіз стану оборотного капіталу та стану активів;
- 5) розробка ряду альтернативних рішень відносно процесу здійснення управління оборотним капіталом чи окреслення одного оптимального;
- 6) реалізація відносно прийнятого рішення.

Перший етап відносно здійснення управління оборотним капіталом передбачає обґрунтування прийнятих обсягів оборотних активів, кожної їх складової та найраціональнішої стратегії відносно здійснення їх фінансування [5, 29].

Науковці обґрунтовують з приводу цього чотири базові підходи відносно фінансування капіталу оборотного:

- 1) ідеальний;
- 2) агресивний;
- 3) консервативний;
- 4) компромісний (табл. 1.7), [44, 45].

Кожен із цих підходів має власні як переваги, так і недоліки, окрім того вибір того чи іншого підходу залежить від ставлення фінансового менеджера до ризику.

Таблиця 1.6

Етапи управління капіталом оборотним на підприємстві

Етап	Характеристика етапу
Планування відносно потреби в оборотному капіталі та окреслення стратегії його фінансування	На даному етапі відбувається обґрунтування відносно мети формування оборотного капіталу, обґрунтування складових оборотного капіталу та окреслення стратегії їх фінансування
Облік капіталу оборотного	На даному етапі відбувається збір інформації відносно капіталу оборотного загалом та відносно окремих його складових. При цьому вагомого значення набуває збір достовірної, своєчасної і об'єктивної інформації, котра можлива за умови обґрунтування даних бухгалтерського, фінансового та управлінського обліків. Зокрема, бухгалтерський і фінансовий облік окреслюють інформацію відносно прибутків підприємства, заборгованостей (дебіторської, кредиторської), обсягу фінансових інвестицій, обсягу грошових коштів, товарно-матеріальних цінностей тощо. Облік капіталу окреслює дату визнання стосовно складових оборотного капіталу, методів їх оцінки, особливостей відображення на дату складання балансу. Управлінський облік дозволить отримати інформацію відносно чинників, обставин, умов, котрі впливають на ефективність процесів формування, а також використання капіталу оборотного
Контроль за станом використання капіталу оборотного під час інвестування в активи оборотні	На цьому етапі відбувається порівняння фактичних обсягів капіталу оборотного та його інвестування в активи оборотні із плановими. Цей етап є базисом для з'ясування причин відхилень і причин їх уникнення
Аналіз стану оборотного капіталу та стану активів	На цьому етапі відбувається з'ясування суттєвих причин, котрі призвели до появи відхилень фактичних обсягів капіталу оборотного від планових в цілому та за окремими складовими. Відбувається дослідження стосовно динаміки загальних обсягів оборотного капіталу, динаміки їх питомої ваги, динаміки складових оборотних активів (як інвестиції оборотного капіталу) та їх питомої ваги та темпів їх змін
Розробка ряду альтернативних рішень відносно процесу здійснення управління оборотним капіталом чи окреслення одного оптимального	На цьому етапі відбувається обґрунтування на основі окреслення причин відхилень можливих заходів, котрі може застосовувати підприємство в управлінні оборотними активами та виявлення найбільш раціональних із них
Реалізація відносно прийнятого рішення	На даному етапі здійснюється оцінка підприємством можливостей відносно реалізації прийнятого рішення та порядок його реалізації

Кінцеве рішення відносно фінансування капіталу оборотного завжди за фінансовим менеджером, при цьому досить часто воно залежить саме від схильності до ризику даного менеджера.

Таблиця 1.7

Підхід до фінансування оборотного капіталу

Підхід	Характеристика підходу до фінансування
Ідеальний	Досить рідко зустрічається на практиці, бо цей підхід досить ризикований з позиції ліквідності. Характеризується постійними обсягами запасів, грошових коштів, поточних фінансових інвестицій, дебіторської заборгованості
Агресивний	Зустрічається рідко і окреслюється формуванням лише мінімально необхідних обсягів запасів, грошових коштів, проведенням жорсткої кредитної політики, а тому може провокувати фінансові втрати через зниження обсягів реалізації
Консервативний	Даний підхід окреслюється короткостроковим періодом оборотності оборотних коштів, заборонаю відносно зростання поточних активів, мінімізації їх питомої ваги в загальному обсязі всіх активів. Така політика забезпечує високий рівень відносно рентабельності активів, однак провокує ризик виникнення технічної неплатоспроможності
Компромісний	Такий підхід відносно управління поточними активами має на увазі підтримку відносно середнього рівня економічної рентабельності, ризику технічної неплатоспроможності і періоду здійснення оборотності оборотних коштів

Базовою складовою відносно підходів до фінансування капіталу оборотного є поділ на постійну і змінну складову, а також обсяг чистого капіталу оборотного.

Тип політики формування капіталу оборотного повинен бути співставний із типом політики активів оборотних.

Слід зазначити, управління оборотним капіталом підприємства як інвестиції в активи оборотні включає управління запасами, управління дебіторською заборгованістю; управління грошовими активами, управління фінансуванням оборотного капіталу [7-11; 45, 47, 61].

Система здійснення процесу управління оборотним капіталом повинна діяти як є сукупний механізм, в якому всі складові є взаємопов'язаними, маючи чітко окреслені функції і задачі.

Кожна із складових повинна бути результативною та плавно перетікати в іншу, із певними висновками та рекомендаціями.

До даних складових управління, що одночасно є його завданнями належать:

- планування в межах потреби в оборотному капіталі (прогнозування обсягів збуту);
- оптимізація відносно складу та структури капіталу оборотного (управління запасами, коштами в межах розрахунків, грошовими коштами, їх еквівалентами);
- окреслення стратегії здійснення процесу фінансування оборотного капіталу (окреслення постійної та змінної складової та конкретних джерел фінансування);
- здійснення процесу контролю над оборотним капіталом;
- аналіз відносно ефективності використання капіталу оборотного [6, 35].

Основними чинниками, котрі можуть впливати на реалізацію цих завдань, з нашого погляду, можуть бути:

- персонал, зокрема спеціалісти, котрі здійснюють процес управління оборотним капіталом (фінансові менеджери);
- організаційна структура, зокрема робота із управління капіталом оборотним повинна координуватися в межах конкретних структурних підрозділів суб'єкту;
- методичне підґрунтя – з метою здійснення розрахунків для цілей управління капіталом оборотним;
- інформаційне і програмно-технічне забезпечення – з метою узагальнення облікової, аналітичної, планової, прогнозної, статистичної та інформації.

Вважаємо також за доцільне окреслити програму здійснення управління капіталом оборотним за їх інвестування в активи оборотні в межах табл. 1.8.

По суті, недостатність відносно джерел формування активів оборотних виступає причиною недофінансування господарської діяльності та фінансових ускладнень. При цьому наявність зайвих активів оборотних сприяє створенню наднормативних запасів, відволіканню коштів з обігу, зниженню раціональності використання власних та залучених коштів.

Таблиця 1.8

Програма здійснення управління капіталом оборотним при інвестуванні їх в активи

Елемент	Цілі здійснення управління	Проблемні аспекти	Програма здійснення управління	Методи, що використовуються для управління
1	2	3	4	5
Управління запасами	Балансування між задоволенням виробничих і товарних потреб і відволікання коштів в необґрунтовані запаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Високі витрати на зберігання 2. Завищена вартість закупівель. 3. Формування неліквідних запасів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Виявлення неліквідних запасів. 2. Оптимізація ТМЦ. 3. Зниження вартості закупок. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ABC та XYZ – аналіз та їх поєднання. 2. Системи управління запасами побудовані на базі моделі EOQ 3. Пошук альтернативних джерел закупівель
Дебіторська і кредиторська заборгованість	Балансування між пришвидшенням реалізації та відволікання коштів, що знижують платоспроможність	<ol style="list-style-type: none"> 1. Невигідна відстрочка відносно платежів покупця. 2. Великі обсяги простроченої дебіторської заборгованості. 3. Відсутність системи здійснення контролю платежів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розробка і впровадження ефективних методів контролю платежів. 2. Автоматизований облік дебіторської та кредиторської заборгованості. 3. Застосування таких фінансових інструментів як факторинг, форфейтинг 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ABC та XYZ – аналіз та їх поєднання. 2. Визначення оптимального терміну заборгованості. 3. Інкасація дебіторської заборгованості. 4. Рефінансування дебіторської заборгованості
Грошові кошти	Забезпечення достатнього рівня відносно платоспроможності суб'єкту	<ol style="list-style-type: none"> 1. Неefективне використання вільних грошових коштів. 2. Надмірне накопичення грошових коштів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення оптимальних лімітів відносно залишків грошових коштів на рахунках, розробка методики та механізмів здійснення нормування. 2. Оперативне планування, контроль та управління відносно руху грошових ресурсів. 3. Розробка та впровадження сучасних інструментів централізованого управління грошовими ресурсами, ведення переговорів із банками 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Модель Баумоля, Модель Міллера-Орра. 2. Бюджетування грошових коштів

Продовж. табл.1.8

1	2	3	4	5
Організаційні аспекти	Загальне координування процесу управління капіталом оборотним	1. Відсутність кваліфікованих управлінців 2. Відсутність чіткого розподілу обов'язків між підрозділами в межах підприємства	Розробка і впровадження інструментів здійснення наскрізного управління оборотним капіталом та грошовими коштами	
Управління фінансуванням	Забезпечення ефективного використання оборотного капіталу та забезпечення фінансової стійкості	1. Надмірне залучення знижує фінансову стійкість. 2. Нестача залучення звужує можливості до розширення	Оптимізація обсягу та складу фінансових джерел формування оборотного	1. Обрання певного підходу до фінансування оборотного капіталу. 2. Визначення оптимальної структури оборотного капіталу

Як правило у практиці господарської діяльності, мінімальна потреба відносно оборотних активів покривається за рахунок власних джерел, з поміж яких: статутний капітал, відрахування від прибутку у фонди спеціального призначення; цільове фінансування та цільові надходження, приріст сталих пасивів.

Обсяг поповнення відносно власних оборотних активів окреслюється очікуваним обсягом приросту нормативу стосовно обігових коштів, обсягу прибутку, потенційно ймовірного обсягу залучення позикових коштів та інших чинників.

Слід пам'ятати, що власна складова капіталу оборотного, що закріплена за підприємством, не є константою. Обсяги власного капіталу оборотного і капіталу оборотного загалом потребують щорічного уточнення під час складання фінансового плану. Дане уточнення спровоковане зміною відносно обсягу виробництва, відносно асортименту продукції, умов постачання, а також збуту. Досить часто вдаються до залученого оборотного капіталу, бо всю потребу в активах оборотних за рахунок власних джерел іноді покрити не є можливим.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Оцінка джерел формування оборотного капіталу підприємства

Об'єктом дослідження в межах кваліфікаційної роботи є підприємства «XXX».

Підприємство надає досить широкий спектр послуг та здійснює виробництво на продаж, зокрема:

- виробляє біжутерію;
- здійснює діяльність у лісовій;
- виробляє дерев'яні будівельні конструкції та столярні вироби, дерев'яну тару;
- надає брошурувально-палітурні послуги;
- виробляє господарські і декоративні керамічні вироби;
- надає послуги монтажу водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування;
- здійснює спеціалізовані будівельні роботи;
- надає послуги з прибирання, ландшафтні послуги;
- надає послуги фотокопіювання, підготовки документів;
- здійснює іншу спеціалізовану допоміжну офісну діяльність;
- надає послуги з поховання;
- здійснює роздрібну торгівлю в неспеціалізованих магазинах;
- здійснює вантажні перевезення;
- виробляє ігри та іграшки;
- формує каналізаційні мережі;
- надає послуги відведення й очищення стічних вод;
- надає послуги безпечного збирання відходів, їх обробку та видалення;
- займається будівництвом доріг і автострад.

Джерелами формування оборотного капіталу можуть бути як власні, так і позикові фінансові ресурси. Оборотний капітал – капітал, котрий використовується впродовж операційного циклу, тож використання довгострокових позикових коштів, як правило для цілей формування оборотного капіталу не є доцільним. Варто акцентувати і на тому, що кредиторська заборгованість також може слугувати джерелом наповнення оборотного капіталу, при цьому дане джерело є безкоштовне. Отже, вважаємо за доцільне розпочати дослідження з оцінки джерел формування капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Аналіз джерел формування оборотного капіталу
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.**

Види джерел формування майна	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.	
	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	суми, тис. грн.	2023 р. у % до 2021 р.
Джерела формування майна-всього	23147	100,0	84429	100,0	169523	100,0	146376	632,4
Власний капітал	12748	55,1	46142	54,7	63016	37,2	50268	394,3
Статутний капітал	1	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0	0,0
Нерозподілений прибуток	12747	55,1	46141	54,7	63015	37,2	50268	394,4
Зобов'язання	10399	44,9	38287	45,3	106507	62,8	96108	924,2
Довгострокові зобов'язання	0,0	0,0	0,0	0,0	29477	17,4	29477	x
Поточні зобов'язання	10399	44,9	38287	45,3	77030	45,4	66631	640,7
Кредиторська заборгованість	437	1,9	22758	27,0	48439	28,6	48002	10984,4

Аналіз даних табл. 2.1 вказує, що загалом джерела формування капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. збільшились на 146376 тис. грн або ж у 6,3 рази. Власні джерела формування капіталу зросли на 50268 тис. грн або ж у 3,9 рази, а зобов'язання зросли на 96108 тис. грн або ж у 9,2 рази.

Власний капітал представлений статутним капіталом, котрий є незмінним та нерозподіленим прибутком, котрий динамічно зростає на 50268 тис. грн або ж у 3,9 разів.

Зобов'язання ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» представлені поточними зобов'язаннями, які зросли на 66631 тис. грн або ж у 6,4 рази, кредиторською заборгованістю, яка збільшилась за період дослідження на 48002 тис. грн., довгострокові зобов'язання були відсутні у 2021-2022 рр., у 2023 р. вони склали 29477 тис. грн.

Графічне відображення відносно джерел формування капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. подано в межах рис. 2.1.

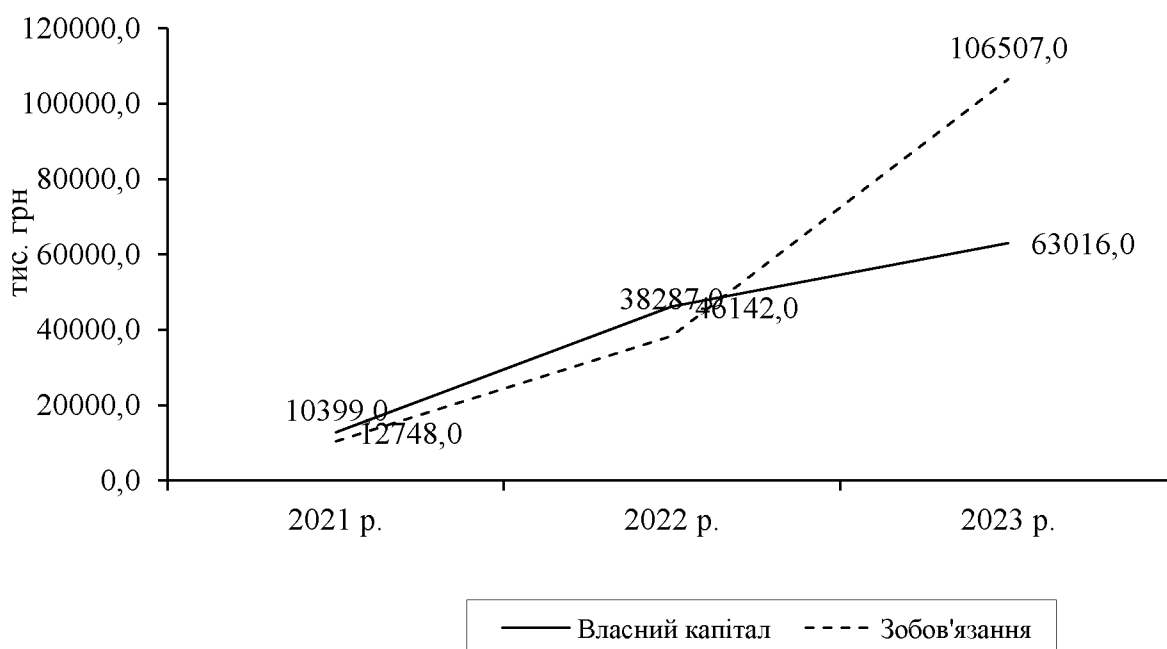


Рис. 2.1. Динаміка джерел формування капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Вважаємо також за доцільне більш детально проаналізувати окремі складові джерел формування капіталу. В межах табл. 2.2 подано аналіз джерел формування власного капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

За даними табл. 2.2 можемо помітити зростання додаткового капіталу на 50268 тис. грн або ж у 3,9 разів.

Таблиця 2.2

**Аналіз джерел формування власного капіталу
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.**

Складові фінансових ресурсів	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.		
	сума, тис. грн.	у %	сума, тис. грн.	у %	сума, тис. грн.	у %	суми, тис. грн.	питом. ваги, пунктів	у % до 2021 р.
Статутний	1	0,0	1	0,0	1	0,0	0,0	0,0	0,0
Додатковий	12747	100,0	46141	100,0	63015	100,0	50268	0,0	394,3
Всього	12748	100,0	46142	100,0	63016	100,0	50268	0,0	394,3

Статутний капітал ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» становить 1 тис. грн і є незмінним.

Графічне відображення власних джерел формування капіталу подано в межах рис. 2.2.

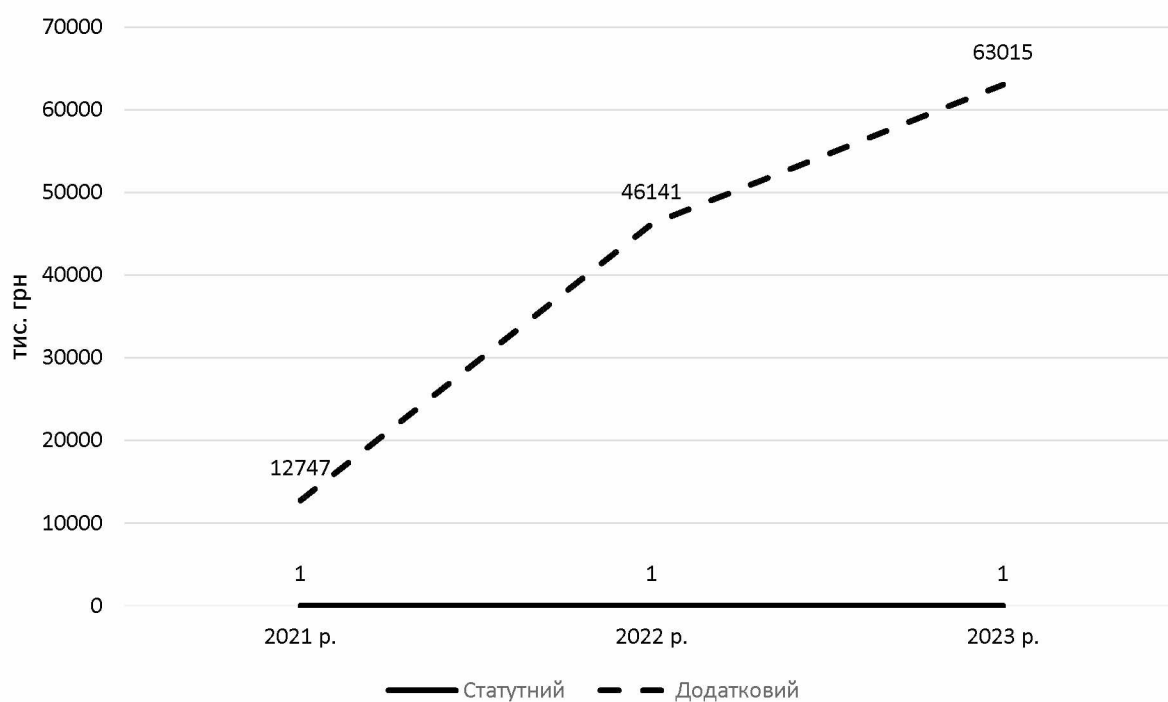


Рис. 2.2. Динаміка джерел формування власного капіталу
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

В межах табл. 2.3 подано аналіз джерел формування капіталу за ліквідністю.

Таблиця 2.3

**Аналіз джерел формування капіталу за ліквідністю
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.**

Складові фінансових ресурсів	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.		
	сума, тис. грн.	у %	сума, тис. грн.	у %	сума, тис. грн.	у %	суми, тис. грн.	питом. ваги, пунктів	у % до 2021 р.
Найбільш термінові	10399	100,0	38287	100,0	77030	72,3	66631	-27,7	640,7
Довгострокові	0	0,0	0,0	0,0	29477	27,7	29477	27,7	х
Всього	10399	100,0	38287	100,0	106507	100,0	96108	0,0	924,2

Дослідження джерел формування капіталу за їх ліквідністю (табл. 2.3) показало, що у 2021-2022 рр. були наявні лише найбільш термінові джерела формування, а у 2023 р. 72,3 % склали найбільш термінові, а 27,7 % - довгострокові джерела формування.

Вважаємо також за доцільне більш детально проаналізувати позикові джерела формування капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. (табл. 2.4).

Позиковий капітал ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. (табл. 2.4) вказує на його загальне зростання на 96108 тис. грн. У 2021 та 2022 рр. 100,0 % позикового капіталу - поточні зобов'язання, у 2023 р. структура наступна: 27,7 % - довгострокові зобов'язання та 72,3 % - поточні зобов'язання.

Поточна кредиторська заборгованість збільшилась на 34962 тис. грн, а інші поточні зобов'язання зросли на 18629 тис. грн.

Проаналізувавши джерела формування капіталу за складовими вважаємо, що наступним кроком на шляху дослідження повинні стати активи, в які власне і інвестується в капітал (табл. 2.5).

Активи ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. (згідно даних табл. 2.5) окреслюються динамічним збільшенням на 146376 тис. грн або ж у 6,3 рази. Необоротні активи в межах підприємства зросли на 57061 тис. грн або ж у 15 разів, оборотні активи – зросли на 89315 тис. грн або ж у 4,6 рази.

Таблиця 2.4

Аналіз позикового капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Види позикового капіталу	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно із 2021 р.	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	абсолю- тне, тис. грн	питом. ваги, пунктів
Позиковий капітал - усього	10399	100,0	38287	100,0	106507	100,0	96108	x
1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	0	0,0	0	0,0	29477	27,7	29477	27,676
2. Поточні зобов'язання і забезпечення	10399	100,0	38287	100,0	77030	72,3	66631	-27,68
2.1. Поточна кредиторська заборгованість	13477	129,6	22758	59,44	48439	45,5	34962	-84,12
2.2. Інші поточні зобов'язання	9962	95,798	15529	40,56	28591	26,8	18629	-68,95

У складі необоротних активів є довгострокові біологічні активи, які за період дослідження зросли на 1102 тис. грн або ж на 38,9 %.

Оборотні активи включають в себе виробничі фонди, які зросли на 31748 тис. грн або ж у 5,7 разів та фонди обігу, які зросли на 57567 тис. грн або ж у 4,2 рази.

У складі оборотних виробничих фондів підприємства наявні виробничі запаси, які зросли на 1843 тис. грн або ж у 10 разів; поточні біологічні активи, які зросли на 523 тис. грн або ж на 17,8 %; незавершене виробництво, яке зросло на 29382 тис. грн або ж у 12,2 рази.

У складі фондів обігу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» наявні готова продукція, яка зросла на 31743 тис. грн або ж у 8,1 разів; поточна дебіторська заборгованість, яка зросла на 22700 тис. грн або ж у 2,6 рази; грошові кошти і поточні фінансові інвестиції, які зменшились на 143 тис. грн або ж на 90,5 %; інші оборотні активи, які зросли на 3267 тис. грн або ж у 2,9 разів.

Таблиця 2.5

Аналіз активів за видами ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Види активів	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсу мку	сума, тис. грн	у % до підсу мку	сума, тис. грн	у % до підсум ку	суми, тис. грн	пи- том. ваги, пун- ктів	у % до 2021 р.
Активи - всього	23147	100,0	84429	100,0	169523	100,0	146376	0,0	632,4
Необоро- тні активи	3809	16,5	13656	16,2	60870	35,9	57061	19,5	1498,1
Довгост- рокові біологічні активи	2835	12,2	3033	3,6	3937	2,3	1102	-9,9	38,9
Оборотні активи	19338	83,5	70773	83,8	108653	64,1	89315	-19,5	461,9
Оборотні виробничі фонди	5529	23,9	29500	34,9	37277	22,0	31748	-1,9	574,2
Виробнич і запаси	172	0,7	1977	2,3	2015	1,2	1843	0,4	1071,5
Поточні біологічні активи	2940	12,7	2383	2,8	3463	2,0	523	-10,7	17,8
Незавер- шене ви- робниц- тво	2417	10,4	25140	29,8	31799	18,8	29382	8,3	1215,6
Фонди обігу	13809	59,7	41273	48,9	71376	42,1	57567	-17,6	416,9
Готова продукція і товари	3931	17,0	6179	7,3	35674	21,0	31743	4,1	807,5
Поточна дебітор- ська за-	8585	37,1	31234	37,0	31285	18,5	22700	-18,6	264,4

боргова- ність									
Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	158	0,7	3046	3,6	15	0,0	-143	-0,7	-90,5
Інші оборотні активи	1135	4,9	814	1,0	4402	2,6	3267	-2,3	287,8

В межах табл. 2.6 подано динаміку часток складових оборотних активів ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Таблиця 2.6

**Динаміка питомої ваги складових оборотних активів
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.**

Види оборотних активів	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.
Оборотні активи, частки	100,0	100,0	100,0	х
Оборотні виробничі фонди	28,6	41,7	34,3	5,7
Фонди обігу	71,4	58,3	65,7	-5,7
Готова продукція і товари	20,3	8,7	32,8	12,5
Поточна дебіторська заборгованість	44,4	44,1	28,8	-15,6
Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	0,8	4,3	0,0	-0,8
Інші оборотні активи	5,9	1,2	4,1	-1,8

Згідно із даними табл. 2.6, найбільшу питому вагу у складі оборотних активів мають фонди обігу, котрі відповідно складають: 71,4 %, 58,3 % та 65,7 % у 2021-2023 рр. Виробничі фонди складають 28,6 %, 41,7 % та 34,3 % відповідно. Вважаємо, що така структура оборотних активів генерує в собі ризики, саме тому, на наш погляд, варто збільшити обсяги виробничих фондів та скоротити обсяги фондів обігу. Скоротити фонди обігу можна шляхом прискорення реалізації готової продукції та скорочення дебіторської заборгованості. Скорочення фондів обігу призведе до скорочення тривалості операційного та фінансових циклів підприємства, що підвищить ділову активність підприємства.

Графічне відображення часток оборотних активів ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. подано в межах рис. 2.3.

Джерела формування капіталу позначаються на показниках фінансової стійкості підприємства, тож вважаємо, що наступним кроком дослідження повинен стати аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. (табл. 2.7).

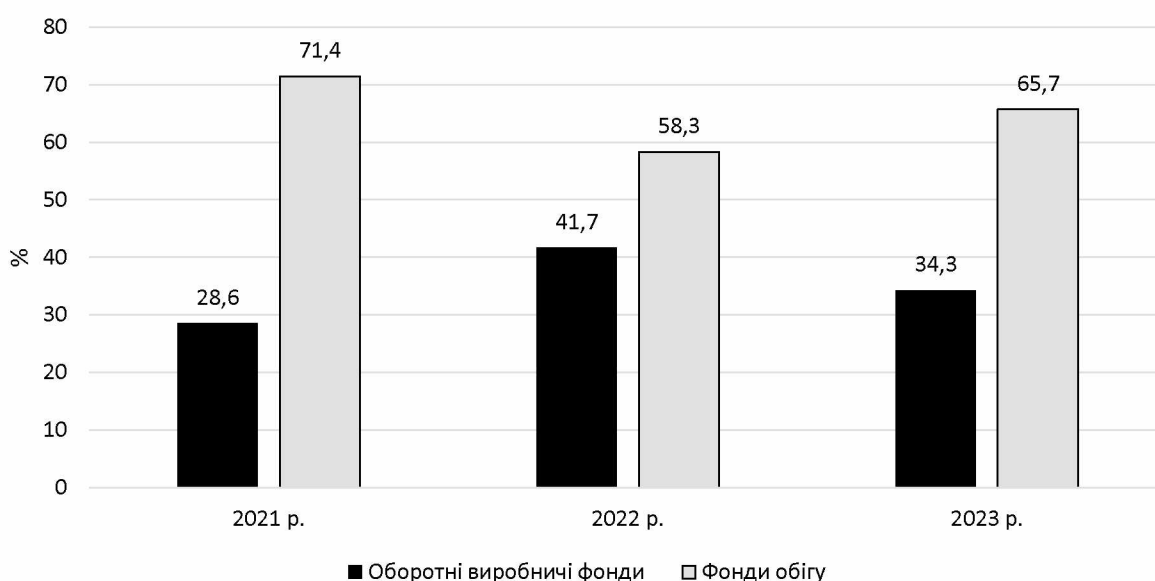


Рис. 2.3. Динаміка часток оборотних активів ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Згідно із даними табл. 2.7, коефіцієнт автономії підприємства у 2021 та 2022 рр. перебуває в межах нормативу (норматив не менше 0,5), що вказує на стійкість підприємства, але вже у 2023 р. коефіцієнт автономії має значення менше за норматив (становить 0,372), що генерує в собі ризик втрати фінансової стійкості.

Коефіцієнт концентрації залученого капіталу, котрий динамічно збільшується на 0,179 та приймає значення вище нормативу, що генерує ризик втрати фінансової стійкості суб'єкту. В межах підприємства відбулося також зростання коефіцієнту фінансової залежності на 0,874, що є вищим нормативу у всіх роках.

Зростання позикового капіталу призвело також і до збільшення коефіцієнту фінансового ризику у 2023 р.

Дослідження показників стану оборотних активів показало, що коефіцієнт маневреності власного капіталу відповідає нормативному значенню у всіх роках дослідження, проте динамічно скорочується на 0,199.

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами також відповідає нормативу, проте зменшується за період дослідження на 0,171.

Коефіцієнт забезпечення запасів власними коштами у 2023 р. приймає значення нижче за нормативне. Показники стану основного капіталу окреслюють негативну динаміку.

Таблиця 2.7

**Динаміка показників фінансової стійкості
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2021 р.
Показники структури джерел формування капіталу				
Коефіцієнт автономії	0,551	0,547	0,372	-0,179
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,449	0,453	0,628	0,179
Коефіцієнт фінансової залежності	1,816	1,830	2,690	0,874
Коефіцієнт фінансової стабільності	1,226	1,205	0,592	-0,634
Коефіцієнт фінансового ризику	0,816	0,830	1,690	0,874
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,000	0,000	0,319	0,319
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	0,000	0,000	0,277	0,277
Коефіцієнт поточних зобов'язань	1,000	1,000	0,723	-0,277
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,000	0,000	0,468	0,468
Показники стану оборотних активів				
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,701	0,704	0,502	-0,199
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	0,462	0,459	0,291	-0,171
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами	0,945	0,911	0,433	-0,511
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,018	0,094	0,000	-0,017
Показники стану основного капіталу				
Коефіцієнт виробничого потенціалу	0,239	0,349	0,220	-0,019

Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	0,000	0,000	0,000	0,000
Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,123	0,122	0,156	0,033
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	5,077	5,183	1,785	-3,292

Вважаємо за доцільне окреслити тип фінансової стійкості підприємства за даними табл. 2.8.

Власне на формування типу фінансової стійкості підприємства здійснюють вплив джерела фінансування складових оборотних активів.

Таблиця 2.8

**Визначення типу фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX»
за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.
Власні оборотні кошти	8939,0	32486,0	2146,0	-6793,0
Довгострокові зобов'язання	0,0	0,0	29477,0	29477,0
Запаси	9460,0	35679,0	72951,0	63491,0
Власні оборотні кошти та довгострокові зобов'язання	8939,0	32486,0	31623,0	22684,0
Загальна величина основних джерел формування запасів	8939,0	32486,0	31623,0	22684,0
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів для формування запасів	-521,0	-3193,0	-70805,0	-70284,0
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів	-521,0	-3193,0	-41328,0	-40807,0
Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів	-521,0	-3193,0	-41328,0	-40807,0
Тип фінансової стійкості	Кризовий фінансовий стан			
Коефіцієнт забезпечення запасів відповідними джерелами формування	0,945	0,911	0,433	-0,5
Надлишок (+) або нестача (-) відповідних джерел формування на 1 грн. запасів, грн.	-0,06	-0,09	-0,57	-0,5

Дослідження типу фінансової стійкості показало, що ПІДПРИЄМСТВА «XXX» у всіх досліджуваних роках не покриває запаси власними коштами, тож підприємство характеризується як таке, що перебуває у кризовому фінансовому стані. Підприємству варто прагнути до скорочення позикового капіталу та збільшення обсягів власного капіталу. Досягти такої ситуації можна шляхом підвищення прибутку та скорочення тривалості операційного і фінансового циклів, що власне призведе до можливості реінвестування власних коштів ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

2.2. Оцінка ефективності використання оборотного капіталу підприємства

Вважаємо, що оцінку ефективності відносно капіталу оборотного варто здійснювати перш за все на базі оцінки прибутку та його відносних показників, показників рентабельності.

Прибуток суб'єкту господарювання – базис для здійснення діяльності та подальшого реінвестування у виробництво.

Прибуток, власне, окреслює:

- позитивний фінансовий результат господарювання;
- ефективність здійснення виробництва;
- обсяг та якості виробленої суб'єктом продукції;
- стан продуктивності праці.

Обсяг прибутку суб'єкту позначається на:

- формуванні джерел капіталу;
- ризику зниження фінансової стійкості;
- збільшенні ринкової вартості суб'єкту;
- ефективності виробничої діяльності;
- вчасності сплати податків.

Тож, проаналізуємо прибуток підприємства за 2021-2023 рр. за даними табл. 2.9.

Аналіз фінансових результатів ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. (табл. 2.9), показав, що чистий дохід зріс на 63036 тис. грн. Операційні витрати за період дослідження зросли на 51633 тис. грн.

Собівартість від реалізованої продукції збільшилась на 39971 тис. грн, адміністративні витрати зросли на 1698 тис. грн, витрат на збут збільшились на 9035 тис. грн, інші операційні витрати зросли на 929 тис. грн.

Валовий прибуток збільшився на 23065 тис. грн (валовий прибуток у відсотках до чистого доходу складає відповідно 28,9 %, 54,7 % та 33,6 % у 2021-2023 рр.).

Таблиця 2.9

**Аналіз фінансових результатів діяльності
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення 2023 р. до 2021 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	39630	x	73923	x	102666	x	63036
Операційні витрати	30904	100,0	41099	100,0	82537	100,0	51633
у тому числі:							
а) собівартість реалізованої продукції	28173	91,2	33480	81,5	68144	82,6	39971
б) адміністративні витрати	2581	8,4	3307	8,0	4279	5,2	1698
в) витрати а збут	0	0,0	3465	8,4	9035	10,9	9035
г) інші операційні витрати	150	0,5	847	2,1	1079	1,3	929
Валовий прибуток	11457	x	40443	x	34522	x	23065
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	X	28,9	x	54,7	x	33,6	x

Інші операційні доходи	3864	x	3017	x	461	x	-3403
Прибуток від операційної діяльності	12590	x	35841	x	20590	x	8000
Фінансові та інвестиційні витрати	0	x	2885	x	4855	x	4855

Продовж. табл. 2.9

1	2	3	4	5	6	7	8
Фінансові та інвестиційні доходи	200	x	438	x	1139	x	939
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	12790	x	33394	x	16874	x	4084
Прибуток від звичайної діяльності	12790	x	33394	x	16874	x	4084
Чистий прибуток	12790	x	33394	x	16874	x	4084
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	X	32,3	x	45,2	x	16,4	x
У % до валового прибутку	X	111,6	x	82,6	x	48,9	x

Інші операційні доходи підприємства характеризуються скороченням на 3403 тис. грн. Прибуток від операційної діяльності зріс в періоді дослідження на 8000 тис. грн. Фінансові та інвестиційні доходи зросли на 939 тис. грн. Фінансові та інвестиційні витрати зросли на 4855 тис. грн. Чистий прибуток окреслюється збільшенням на 4084 тис. грн (при цьому чистий прибуток у відсотках до чистого доходу складає відповідно 32,3 %, 45,2 % та 16,4 % за 2021-2023 рр.; чистий прибуток у відсотках до валового прибутку складає відповідно 111,6 %, 82,6 % та 48,9 %). Графічне відображення динаміки прибутку ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. подано в межах рис. 2.4.

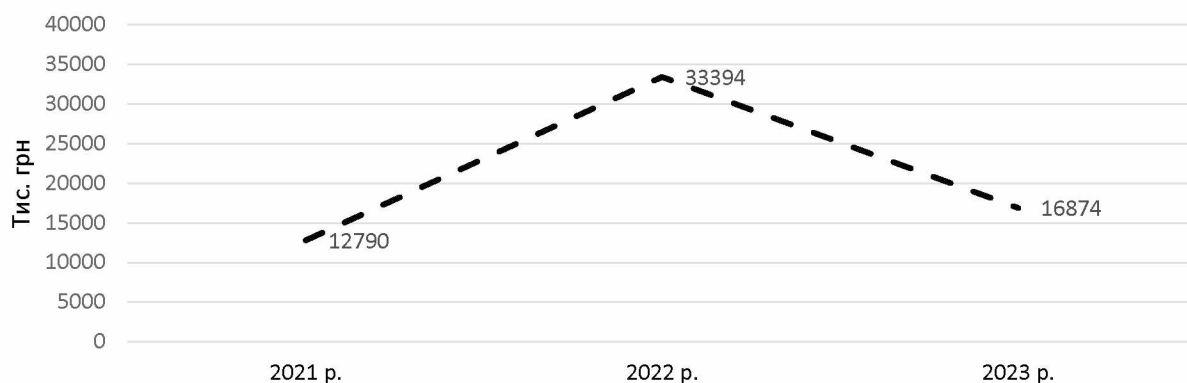


Рис. 2.4. Динаміка чистого прибутку ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Окресливши динаміку фінансового результату проведемо дослідження рентабельності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Аналіз рентабельності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.
Показники рентабельності витрат, %				
Рентабельність виробничих витрат	40,7	120,8	50,7	10,0
Рентабельність продажу	32,3	45,2	16,4	-15,8
Рентабельність операційної діяльності	40,7	87,2	24,9	-15,8
Рентабельність виручки від операційної діяльності	28,9	46,6	20,0	-9,0
Чиста рентабельність звичайної діяльності	41,4	75,9	19,3	-22,1
Загальна рентабельність господарської діяльності	41,4	75,9	19,3	-22,1
Чиста рентабельність господарської діяльності	41,4	75,9	19,3	-22,1
Показники рентабельності капіталу (активів)				
Чиста рентабельність капіталу (активів)	67,9	62,1	13,3	-54,6
Чиста рентабельність власного капіталу	201,3	113,4	30,9	-170,4
Чиста рентабельність виробничих фондів	188,9	190,7	50,5	-138,4
Показники окупності витрат і капіталу				
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	1,407	2,208	1,507	0,100

Коефіцієнт окупності витрат операційної діяльності	1,407	1,872	1,249	-0,158
Коефіцієнт окупності адміністративних витрат	15,355	22,353	23,993	8,638
Коефіцієнт окупності капіталу (активів)	2,103	1,374	0,809	-1,294
Коефіцієнт окупності власного капіталу	6,238	2,511	1,881	-4,357
Період окупності капіталу (активів), років	1,5	1,6	7,5	6,1
Період окупності власного капіталу, років	0,5	0,9	3,2	2,7

Дослідження рентабельності для ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. (табл. 2.10) вказує на те, що показники рентабельності витрат окреслюється позитивними значеннями, але динамічно скорочуються, що є негативним. Так, зокрема рентабельність виробничих витрат зросла динамічно на 10,0 в.п. Рентабельність продажу та рентабельність операційної діяльності динамічно зменшилась на 15,8 в.п. Рентабельність в межах виручки від операційної діяльності окреслюється зменшенням на 9 в.п. Чиста та загальна рентабельність окреслюється зменшенням на 22,1 в.п.

Показники рентабельності капіталу також мають позитивні значення, але динамічно скорочуються. Так, зокрема чиста рентабельність відносно капіталу зменшилась на 54,6 в.п. Рентабельність власного капіталу скоротилась на 170,4 в.п. Рентабельність виробничих фондів скоротилась на 138,4 в.п.

Показники окупності витрат і капіталу мають негативні значення, бо окупність капіталу збільшилась на 6,1 роки, а період окупності власного капіталу зросла на 2,7 років.

Динаміка рентабельності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. має своє графічне відображення в межах рис.2.5.

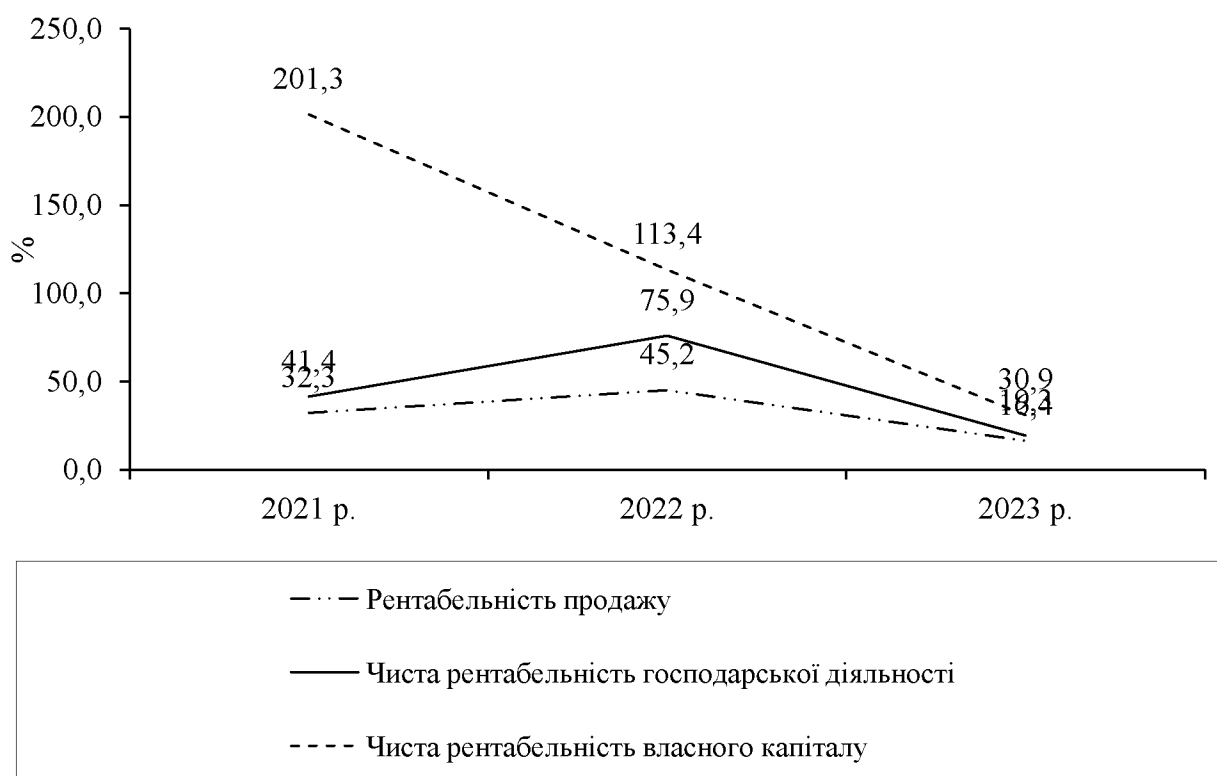


Рис. 2.5. Динаміка рентабельності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Вважаємо, що на ефективність джерел формування капіталу впливає його ділова активність, тобто тривалість операційного та фінансових циклів. В межах табл. 2.11 подано аналіз ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Таблиця 2.11

Аналіз ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.	
				абсолютне	відносне, %
Коефіцієнт обертання активів	2,103	1,374	0,809	-1,294	-61,5507
Тривалість одного обороту активів	171	262	445	274	160,1
Коефіцієнт обертання оборотних активів	2,486	1,641	1,144	-1	-54,0
Тривалість одного обороту оборотних активів	145	219	315	170	117,3
Коефіцієнт обертання запасів	4,115	3,275	1,890	-2	-54,1

Тривалість одного обороту запасів	87	110	190	103	117,7
Коефіцієнт обертання коштів в розрахунках	7,456	3,436	3,131	-4	-58,0
Тривалість одного обороту коштів в розрахунках	48	105	115	67	138,1
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	7,600	3,713	3,284	-4	-56,8
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості	47	97	110	62	131,4
Коефіцієнт обертання власного капіталу	6,238	2,511	1,881	-4	-69,8
Тривалість одного обороту власного капіталу	58	143	191	134	231,6
Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	5,754	6,374	2,884	-3	-49,9
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості	63	56	125	62	99,5
Тривалість операційного циклу, днів	136	215	305	170	125,0
Тривалість фінансового циклу, днів	73	158	181	107	146,8

За даними табл. 2.11 можемо зробити висновок про погіршення динаміки ділової активності підприємства за період дослідження, на що вказує зростання тривалості операційного циклу на 170 днів або ж на 125 % та зростання фінансового циклу на 107 днів або ж у 1,5 рази.

Зростання операційного циклу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. спровоковано:

- збільшенням тривалості обороту запасів на 103 дні (на 117,7 %);
- збільшенням тривалості обороту коштів у розрахунках на 67 днів (на 138,1 %).

Зростання тривалості фінансового циклу в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. викликано:

- збільшенням тривалості операційного циклу;
- збільшенням тривалості обороту кредиторської заборгованості на 62 дні (на 99,5 %).

Графічне відображення ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. подано в межах рис. 2.6.

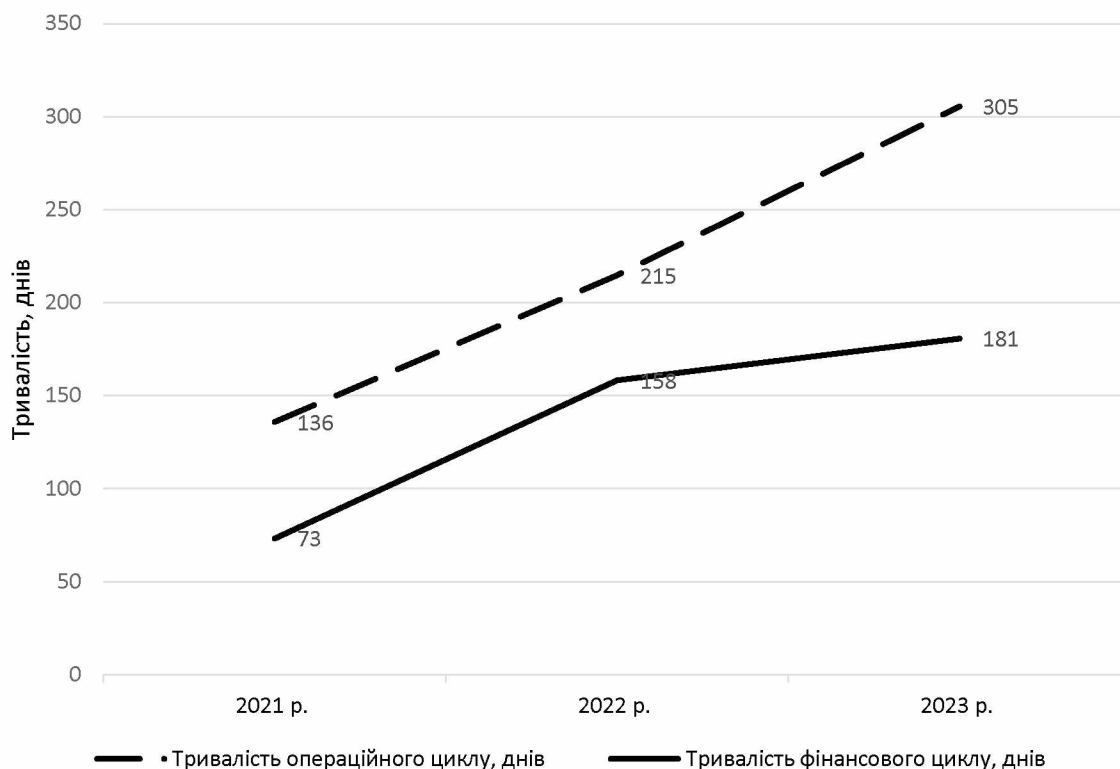


Рис. 2.6. Динаміка ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Вважаємо також за доцільне в рамках ефективності дослідити грошові потоки ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. (табл. 2.12). Згідно із даними табл. 2.12 грошовий потік (Cash-Flow) збільшився на 12022 тис. грн або на 93,1 %, грошові кошти та їх еквіваленти скоротились на 143 тис. грн на або на 90,5 %, заборгованість нетто зросла на 66774 тис. грн або у 6,5 разів.

Таблиця 2.12

Динаміка грошових потоків ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.	
				абсолютне, тис. грн	відносне, %
Чистий прибуток, тис. грн.	12790	33394	16874	4084,0	31,9

Амортизація, тис. грн.	124	1322	8062	7938,0	6401,6
Грошовий потік (Cash-Flow), тис. грн.	12914	34716	24936	12022	93,1
Поточні зобов'язання, тис. грн.	10399	38287	77030	66631,0	640,7
Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.	158	3046	15	-143,0	-90,5
Заборгованість (нетто), тис. грн.	10241	35241	77015	66774,0	652,0
Коефіцієнт співвідношення Cash-Flow і заборгованості	1,261	0,985	0,324	-0,937	-74,3
Кредиторська заборгованість, тис. грн.	437	22758	48439	48002,0	10984,4
Коефіцієнт співвідношення Cash-Flow і кредиторської заборгованості	29,551	1,525	0,515	-29,036	-98,3
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	39630	73923	102666	63036,0	159,1
Рентабельність на основі грошового потоку, %	32,6	47,0	24,3	-8,3	-25,5

Коефіцієнт співвідношення Cash-Flow і заборгованості скоротився на 0,937 або ж на 74,3 %. Коефіцієнт співвідношення Cash-Flow і кредиторської заборгованості скоротився на 29,036 або ж на 98,3 %.

Рентабельність на основі грошового потоку складає відповідно 32,6 %, 47,0 % та 24,3 % у 2021-2023 рр., при цьому тенденційно скорочуючись на 8,3 в.п або ж на 25,5 %.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ПОЛІПШЕННЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Управління джерелами формування оборотного капіталу підприємства

Реалії сучасності вказують на хронічну нестачу відносно оборотного капіталу в багатьох українських підприємствах. Дана нестача проковується перш за все:

- низькою платоспроможністю підприємств;
- відсутністю зацікавленості з боку потенційних споживачів внаслідок їх низької платоспроможності;
- довготривалістю операційного та фінансового циклів;
- некваліфікованим управлінням;
- неможливістю дешевого залучення позикового капіталу.

Ситуація відсутності оборотного капіталу в достатніх для підприємства обсягах проковує брак коштів для задоволення виробничого процесу. Окрім того варто акцентувати і на тому, що надмірне залучення позикового капіталу для формування активів оборотних може спровокувати втрату фінансової стійкості підприємством.

Саме тому, на наш погляд, питання управління капіталом оборотним є досить важливим та актуальним для вітчизняних підприємств.

Здійснюючи управління відносно капіталу оборотного варто відзначити три базові проблематики даного управління:

- забезпечення оборотним капіталом;
- окреслення структури та джерел утворення капіталу оборотного;
- розробка ефективної системи здійснення управління оборотним капіталом суб'єкту.

Тож, управління відносно оборотного капіталу суб'єкту – це перш за все [3, 4]:

- пошук ефективних форм здійснення процесу фінансування;
- оптимізація обсягу капіталу оборотного;
- удосконалення відносно структурування капіталу оборотного;
- забезпечення прийнятності ліквідності;
- підвищенні ефективності використання відносно капіталу оборотного.

На нашу думку, політика здійснення управління відносно оборотного капіталу - пошук компромісу, балансу відносно:

- ризику втрати ліквідності;
- ризику втрати фінансової стійкості;
- достатності капіталу оборотного для виробничих потреб;
- ефективністю господарювання.

Тож, як правило управління акцентується на вирішенні таких вагомих задач:

- забезпечення платоспроможності;
- формування прийнятної обсягу, структури;
- забезпечення потреб виробництва;
- забезпечення рентабельності активів.

Слід відзначити, що при здійсненні процесу планування відносно потреби у оборотному капіталі суб'єкту слід не лише враховувати результативність аналізу відносно оборотного капіталу за конкретний період, а і ймовірний ринковий попит відносно сформованої кінцевої продукції, тобто акцентувати на прогнозуванні ймовірного обсягу збуту [7; 28].

Власне прогноз збуту дозволить окреслити конкретні оборотні активи та їх обсяги для інвестування коштів, а також чітко визначити період часу для пошуку нових джерел фінансування.

Досить вагому роль у формуванні планів відіграє виробнича програма суб'єкту, тобто планування випуску стосовно кінцевої продукції, котра є базисом здійснення планування в межах операційної діяльності.

Розрахунок потреби відносно оборотних активів відбувається на базі методів нормування, зокрема:

- аналітичного;
- коефіцієнтного;
- прямого розрахунку;
- кумулятивного;
- елективного [8, с.236].

Варто також відзначити, що управління капіталом оборотним повинно здійснюватись на стратегічному та операційному рівні, а стратегічне управління капіталом оборотним повинно бути інтегрованим в загальну стратегію підприємства.

Отже, стратегія здійснення фінансового управління в межах оборотного капіталу суб'єкту є частиною в межах загальної фінансової стратегії суб'єкту, котра базується на формуванні потрібного обсягу, а також складу відносно оборотних активів, відносно раціоналізації та відносно оптимізації в межах структури джерел здійснення процесу фінансування.

Тож, стратегія здійснення управління оборотним капіталом – це перш за все управлінська діяльність, котра базується на досягненні стратегічної мети суб'єкту, власне через:

- процес здійснення формування обсягів капіталу оборотного;
- структурованості капіталу оборотного;
- пошуку ефективних джерел фінансування;
- чіткого окреслення вартості залучення коштів;
- зниженні ризиків, які провокує капітал оборотний;
- ефективне використання [1].

Стратегія здійснення управління капіталом оборотним є безперервним процесом, котрий має певну етапність [2]:

- 1) формування інформаційного базису для реальної оцінки відносно стану капіталу оборотного в межах суб'єкту;
- 2) окреслення цілей стратегії на основі акцентів, на котрі дана стратегія

буде націлена;

3) формування альтернатив сценаріїв;

4) чітка оцінка всіх ймовірних стратегій та обрання тієї, котра відповідатиме вимогам в межах суб'єкту з акцентом на місії підприємства;

5) формування стратегії та контроль її впровадження.

Формування стратегії відносно здійснення управління оборотним капіталом акцентується на обранні одного із трьох базових критеріїв:

- мінімізація вартості відносно капіталу, котрий залежить від обрання способу здійснення оптимізації відносно джерел фінансування капіталу оборотного;

- максимізація відносно платоспроможності суб'єкту, на яку здійснює вплив модель управління капіталом оборотним, котру обрав конкретний суб'єкт;

- максимізація рентабельності відносно оборотного капіталу, котра ґрунтується на результативності рішень в межах попередніх завдань відносно залучення власного і позикового капіталу шляхом формування варіації із комбінацій.

Успішність відносно управління капіталом оборотним залежить від гнучкості складних рішень, обранні між декількома протилежними варіаціями та ставленні менеджера до ризику.

Досить цікавим і потрібним управлінським інструментом, котрий допомагає досягти ефективності в управлінні є такий інструмент як «Дерево рішень».

Даний інструмент дозволяє наочно відобразити, аргументувати та впорядкувати взаємозв'язк цілей, що демонструє розподіл в межах генеральної місії суб'єкту, його стратегічних, тактичних та операційних цілей. Тобто, даний управлінський механізм ніби формує «цільовий скелет» суб'єкту господарювання. Саме даний інструмент сформує чіткий управлінський план відносно капіталу оборотного, що забезпечить в подальшому ефективність.

З ціллю досяжності базової мети відносно здійснення управління

капіталом оборотним – підвищення ефективності – необхідно, щоб зміст цієї мети знав кожен управлінський рівень пов'язаний з капіталом оборотним та кожен працівник.

Саме декомпозиція відносно цілей і завдань з використанням «Дерева рішень» є досить дієвим інструментом у досягненні цього.

В межах дерева цілей аргументуються конкретні цілі і завдання і шляхи їх досягнення, що власне і провокує підвищення ефективності в межах капіталу оборотного.

Тож, побудуємо дерево рішень для ПІДПРИЄМСТВА «XXX» (рис. 3.1).



Рис. 3.1. Дерево рішень підвищення ефективності управління капіталом оборотним ПІДПРИЄМСТВА «XXX»

Власне такий інструмент як «Дерево рішень» сформує можливість до досить легкої реалізації стратегії підвищення ефективності відносно управління капіталом оборотним для підприємства «XXX», оскільки кожен структурний підрозділ та кожен працівник чітко усвідомить цілі і завдання.

Варто також наголосити і на потребі у розробці цільових нормативів

відносно складових капіталу оборотного з акцентом на фінансовій стійкості та потребах виробництва.

Консервативна політика відносно здійснення управління капіталом оборотним окреслює максимальне нарощування відносно поточних активів, формування значних обсягів в межах виробничих запасів та в межах готової продукції, стимулювання покупців нарощуючи дебіторську заборгованість, формування значних обсягів грошових коштів в межах поточного рахунку. Консервативна політика здійснення управління капіталом оборотним передбачає формування низької питомої ваги відносно поточних зобов'язань у загальному обсязі усіх пасивів суб'єкту і високої питомої ваги капіталу власного капіталу та капіталу позикового, що є довгостроковим.

Агресивна політика відносно здійснення управління капіталом оборотним передбачає прагнення до скорочення обсягу в межах поточних активів. Агресивна політика відносно здійснення управління поточними пасивами акцентована на переважанні поточних зобов'язань [6].

Компромісна політика відносно здійснення управління поточними активами ґрунтується на центристській позиції. Дана політика передбачає дотримання середнього рівня відносно економічної рентабельності активів, ризику технічної неплатоспроможності, періоду оборотності оборотних активів. Компромісна політика відносно здійснення управління поточними пасивами акцентована на середньому або ж нейтральному рівні поточних зобов'язань у складі пасивів. Така стратегія сприятиме високому рівню стійкості суб'єкту, проте сформує зростання витрат в межах власного капіталу.

В межах табл. 3.1 окреслимо підходи до фінансування капіталу згідно компромісного, агресивного та консервативного сценаріїв.

Тож, враховуючи підходи до фінансування капіталу оборотного проведемо оптимізацію оборотного капіталу для ПІДПРИЄМСТВА «XXX» на 2023 р. (табл. 3.2).

Таблиця 3.1

Підходи до формування капіталу оборотного

Вид капіталу оборотного	Підходи здійснення фінансування в межах капіталу оборотного		
	консервативний	агресивний	помірний
Постійний оборотний	100 % - власний капітал	50 % - власний капітал; 50 – довгострокові залучення	75 % - власний капітал 25 % - довгострокові залучення
Змінний оборотний	50 % - власний капітал 50 % - короткострокові залучення	100 % - короткострокові залучення	100 % - короткострокові залучення

Оптимізація відносно джерел формування капіталу оборотного за критерієм мінімізації фінансового ризику, як пропонує І. О. Бланк передбачає формування трьох підходів. Тож, здійснивши оптимізація відносно капіталу оборотного для ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. варто відзначити три шляхи вирішення питання відносно джерел формування капіталу оборотного:

- агресивний підхід у 2023 р. передбачає наступну структурованість відносно капіталу оборотного: 35,9 % власного капіталу та 64,1 % позикового капіталу;

- консервативний підхід у 2023 р. передбачає наступну структурованість відносно капіталу оборотного: 92,7 % власного капіталу та 7,3 % позикового капіталу;

- компромісний підхід передбачає наступну структурованість відносно капіталу оборотного: 85,4 % - власного капіталу та 14,6 % позикового капіталу.

Який із цих підходів обрати вирішує підприємство та його сприйняття категорії ризику.

Окреслюючи категорію ризику вважаємо за доцільне при здійсненні фінансування капіталу оборотного за рахунок позикових джерел прорахувати такий показник як ефект фінансового левериджу. Даний показник дозволить оцінити доцільність залучення позикового капіталу з позиції максимізації

рентабельності.

Таблиця 3.2

**Оптимізація джерел формування капіталу оборотного
ПІДПРИЄМСТВА «XXX», 2023**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Вихідна інформація			
Середня вартість необоротних активів	2906	8732,5	37263
Середня вартість оборотних активів	15939,5	45055,5	89713
Максимальна додаткова потреба в оборотних активах в період сезонності	11120	14940	21708
Агресивний підхід			
Позиковий капітал - 100% змінної частини оборотних активів та 50% постійної частини оборотних активів	19089,8	37467,8	66564,5
Власний капітал - всі інші кошти, що інвестуються в необоротні та оборотні активи	2906	8732,5	37263
Структура капіталу:			
- власного	13,2	18,9	35,9
- позикового	86,8	81,1	64,1
Консервативний підхід			
Позиковий капітал - 50% змінної частини оборотних активів	5560	7470	10854
Власний капітал - всі інші кошти, що інвестуються в необоротні та оборотні активи	24405,5	61258	137830
Структура капіталу:			
- власного	81,4	89,1	92,7
- позикового	18,6	10,9	7,3
Компромісний підхід			
Позиковий капітал – 100 % змінної частини оборотних активів	11120	14940	21708
Власний капітал - всі інші кошти, що інвестуються в необоротні та оборотні активи	18845,5	53788	126976
Структура капіталу:			
- власного	62,9	78,3	85,4
- позикового	37,1	21,7	14,6

Такий показник не має нормативного значення, а прийняття рішення ґрунтується на його додатному або ж навпаки, від'ємному значенні. Тож, якщо значення показника є від'ємним, то підприємству не доцільно залучати позиковий капітал, бо він не приносить додаткового прибутку до власного капіталу.

Така ситуація може виникнути у випадку коли коефіцієнт валової

рентабельності активів є меншим ніж відсоткові значення по кредиту. Тож, в межах табл. 3.3 проаналізуємо ефект фінансового левериджу для ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Таблиця 3.3

**Розрахунок ефекту фінансового левериджу
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Середньорічна величина позикового капіталу	12492,5	24343,0	72397,0
Середньорічна величина власного капіталу	6353,0	29445,0	54579,0
Коефіцієнт фінансового левериджу	1,966	0,827	1,326
Податковий коректор	1,0	1,0	1,0
Ставка відсотку за кредит	25,0	25,0	30,0
Валовий прибуток	11457,0	40443,0	34522,0
Середньорічна величина активів	18845,5	53788,0	126976,0
Коефіцієнт валової рентабельності активів	60,8	75,2	27,2
Ефект фінансового левериджу	70,39	41,49	-3,73

Розрахунок ефекту фінансового левериджу для ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр., за даними табл. 3.3, окреслює недоцільність відносно залучення позикового капіталу у 2023 р., бо ефект має від'ємне значення. При цьому залучення позикового капіталу у 2021 та 2022 рр. є доцільним, на що вказує позитивне значення в межах ефекту фінансового левериджу підприємства.

3.2. Управління ефективністю використання оборотного капіталу на підприємстві

Одним із базових завдань процесу ефективного використання капіталу оборотного є оптимізація обсягу оборотних коштів [4; 18]. За таких обставин по-перше варто виключити ймовірність дефіциту, котра може спровокувати фінансову кризу суб'єкту.

Проте варто відзначити і аспект недоцільності перевищення поточних активів над поточними зобов'язаннями, бо це погіршує питання ліквідності суб'єкту, уповільнює оборотність відносно активів оборотних, що провокує до зменшення обсягів прибутку.

Тож, вважаємо за доцільне здійснити управління ефективністю оборотного капіталу за складовими оборотних активів.

Отже, управління елементами відносно оборотного капіталу на основі інвестування коштів в активи оборотні, слід розділити на три базові складові [4-9]:

1) здійснення процесу управління запасами. Ціль такого управління формування ресурсів, котрі є оптимальними для виробничих та фінансових потреб суб'єкту здійснення господарювання. Варто акцентувати і на прагненні досягнення мінімальних витрат на шляху формування оптимального обсягу відносно запасів.

Для цілей здійснення процесу формування оптимального обсягу запасів доцільним буде використання моделі EOQ. Окрім того доцільним буде використання статистичних методів, підґрунтям яких є кількісні ретроспективні дані. До таких методів належать [3, с.79]:

- оборотно-вартісний аналіз, тобто ABC аналіз, котрий ранжує запаси підприємства за ступенем важливості;
- варіаційний аналіз, тобто XYZ аналіз, котрий ранжує запаси за частотою їх споживання;
- QRS-аналіз запасів, котрий ранжує запаси та постачальників цих запасів за потрібними капіталовкладеннями.

Практика використання даних методів вітчизняними підприємствами вже досить широка і вона дійсно допомагає у досягненні результатів;

2) управління відносно коштів, котрі знаходяться у розрахунках суб'єкту передбачає оцінку відносно реального стану заборгованості дебіторів, тобто оцінка ймовірності утворення боргів, які ніколи до підприємства не повернуться. В цілях даної оцінки також доцільним є використання ABC та XYZ

аналізів і формування на їх основі матриці управління дебіторською заборгованістю з акцентом на її важливості та частоті.

Здійснюючи управління відносно заборгованості дебіторів суб'єкту досить важливо постійно контролювати стан розрахунків, проте згідно ABC аналізу можливо розподілити зусилля з контролю за станом рахунків на ті, що потребують постійного, періодичного та мінімального контролю. Підприємству слід маневрувати між збільшенням кола споживачів шляхом формування заборгованості дебіторів та пониженням рівня несплати. Варто також стимулювати дебіторів шляхом надання знижок при здійсненні дострокової оплати;

3) управління грошовими коштами передбачає формування оптимального залишку відносно грошових коштів, які не «працюють», проте забезпечують ліквідність підприємства.

Таке планування по-перше знизить ризик ліквідності; по-друге вивільнить необгрунтовані обсяги непрацюючих активів; по-третє унеможливить касові розриви. Досить чітко спланувати грошові потоки можна за рахунок розробки касового бюджету або ж за рахунок розробки платіжного календаря.

При здійсненні розрахунку відносно мінімального, а також максимального та середнього залишку в межах грошових коштів слід користуватися моделлю Баумоля або ж моделлю Міллера-Орра.

Контроль відносно оборотних активів - це організований в межах суб'єкту процес здійснення перевірки відносно виконання всіх управлінських рішень відносно формування і використання активів оборотних з ціллю забезпечення ефективності вкладення капіталу оборотного [8, с.238].

Ефективний контроль повинен мати певні акценти, зокрема:

- бути стратегічно орієнтованим;
- бути орієнтованим на кінцеві результати господарювання;
- бути орієнтованим на економічність;
- бути орієнтованим на оперативність;
- бути орієнтованим на своєчасність та постійність.

Варто акцентувати на тому, що користування системою контролю дозволить суб'єкту значно підвищити управлінські процеси відносно капіталу оборотного та їх інвестиції в активи оборотні.

Контроль відносно ефективності використання в межах оборотного капіталу шляхом його інвестування в активи оборотні провокує до постійного моніторингу в межах складу та структури активів з ціллю оцінки ліквідності.

Ефективність використання капіталу оборотного при його інвестуванні в активи можна контролювати на основі:

1) підвищення оборотності відносно капіталу оборотного, що спровокує скорочення тривалості операційного та фінансового циклів підприємства. Скоротити операційний та фінансовий цикл можливо шляхом ліквідації неліквідних виробничих запасів та запасів готової продукції, контролю просування запасів в межах формування матеріалопотоку [11];

2) прагнення до максимізації в межах рівня рентабельності капіталу оборотного, що можна досягти шляхом структурованості витрат в межах постійної та змінної складової та скорочення необґрунтованих витрат. Варто акцентувати і на збільшенні доходів шляхом освоєння нових ринків збуту, виготовлення нових видів продукції, підвищення якості продукції, задоволення потреб споживачів [11];

3) прагнення до дотримання балансу між ліквідністю, платоспроможністю, ризиками та задоволенням виробничих потреб. З даною метою суб'єкт повинен чітко визначити частку в межах активів оборотних, яку йому слід тримати в ліквідній формі [9, с.47];

4) прагнення до дотримання стійкості суб'єкту. Варто акцентувати, що оборотний капітал може формуватися на основі використання як власного, так і позикового капіталу, проте тут слід пам'ятати, що якщо запаси в межах підприємства не покриваються власними джерелами фінансування, то підприємство сформує кризовий фінансовий стан. Однак, і 100 % формування капіталу за рахунок власного капіталу створює передумову нерациональності в

межах грошово-кредитної політики, хоча і забезпечує фінансову незалежність суб'єкту.

Тож, вважаємо за доцільне скласти касовий план для ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» на січень, лютий, березень на основі інформації про те, що підприємство отримало замовлення на виготовлення меблів на суму 300 тис. грн (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

**Прогнозний касовий план ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» згідно
замовлення стосовно виготовлення меблів на січень-березень 2024 р.**

Показники	Грудень 2023 р.	Січень 2024 р.	Лютий 2024 р.	Березень 2024 р.	Квітень 2024 р.	Травень 2024 р.
Обсяг продажу	-	50	100	150	-	-
Грошові надходження	-	-	-	-	-	-
20 % продаж поточного місяці	-	10	20	30	-	-
70 % продаж попереднього місяця	-	-	35	70	105	-
10 % позаминого місяця	-	-	-	5	10	15
Всього грошових надходжень по проекту	-	60	155	255	115	15
Закупівля сировини	50	25	-	-	-	-
Оплата сировини	50	-	25	-	-	-
Інші витрати на проект	20	-	-	-	-	-
Сукупні грошові витрати	70	-	25	-	-	-
Чистий грошовий потік	-70	60	130	255	115	15

Тож, згідно із даними табл. 3.4 можемо дослідити базові витрати від замовлення із виготовлення меблів та чистий грошовий потік від даного замовлення з помісячною деталізацією. Власне даний касовий бюджет дозволить чітко окреслити витрати і надходження коштів в межах проекту, окрім окреслить можливості відносно ліквідності підприємства.

Можемо побачити, що потреба коштів на закупівлю сировини припадає на грудень в обсязі 50 тис. грн та на січень в обсязі 25 тис. грн, у випадку нестачі власних коштів варто скористатися короткостроковим кредитом.

Вважаємо за доцільне також в межах даного проекту розрахувати і структурованість витрат та валову маржу по проекту (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Прогнозний розрахунок чистого прибутку по проекту з виробництва меблів ПІДПРИЄМСТВА «XXX» на 2024 р.

Показники	Тис. грн	Питома вага, %
Обсяг реалізації	300	100,0
Змінні витрати	95	31,7
Валова маржа	205	68,3
Адміністративні та управлінські витрати	5	1,7
Амортизація	5	1,7
Податок на прибуток	36,9	12,3
Чистий прибуток	168,1	56,0

Тож, прогнозний рух чистого прибутку по проекту становить 168,1 тис. грн, що вказує на те, що даний проект варто прийняти ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Прибуток по проекту підвищить ліквідність та ефективність використання капіталу оборотного в межах підприємства. Окрім того прибуток від проекту в якості реінвестиції збільшить обсяги власного капіталу, що забезпечить фінансову стійкість підприємства.

Дослідивши, що проект є прибутковим підприємство прогнитиме до збільшення обсягів виробництва стосовно виготовлення меблів, тож, проаналізуємо як вплине збільшення інвестування коштів в проект на ймовірно отримані доходи (табл. 3.6).

Тож, збільшення обсягів виробництва меблів, за даними табл. 3.6, призведе до зростання прибутку на 23,6 тис. грн.

Припустимо, що деяка із даної продукції буде реалізовуватись підприємством шляхом формування дебіторської заборгованості, тоді

розрахуємо відстрочку для покупців на основі розрахунку реальної тривалості заборгованості покупців (табл. 3.7).

Таблиця 3.6

Прогнозний розрахунок чистого прибутку по проекту з виробництва меблів в результаті збільшення його обсягів на 20 % ПІДПРИЄМСТВА «XXX» на 2024 р.

Показники	До збільшення виробництва, тис. грн	Внаслідок збільшення виробництва на 20 %, тис. грн	Відхилення (+;-), тис. грн
Обсяг реалізації	300	360	60
Змінні витрати	95	114	19
Валова маржа	205	246	41
Адміністративні та управлінські витрати	5	5	0
Амортизація	5	5	0
Податок на прибуток	36,9	44,3	7,4
Чистий прибуток	168,1	191,7	23,6

Тож, проведемо розрахунки даних показників для окреслення суми оборотного капіталу, котрий варто інвестувати у дебіторську заборгованість для ПІДПРИЄМСТВА «XXX» у 2023 р.

Таблиця 3.7

Доцільна дебіторська заборгованість по проекту з виробництва меблів в результаті збільшення його обсягів на 20 % ПІДПРИЄМСТВА «XXX» на 2024 р.

Показники	До збільшення виробництва, тис. грн	Внаслідок збільшення виробництва на 20 %, тис. грн
Вихідні дані вцілому по підприємству		
Середній обсяг щоденного продажу	285,2	X
Термін заборгованості з продажу	25	X
Дебіторська заборгованість	2920,4	X
Розрахункові дані в межах проекту		
Обсяг реалізації	300	360
Дебіторська заборгованість по проекту	x	30

Згідно проведених розрахунків, доцільна дебіторська заборгованість в межах проекту не повинна перевищувати 30 тис. грн.

Результати комплексного підходу і систематичного аналізу дають підстави для обґрунтування програми заходів відносно підвищення ефективності управління оборотним капіталом в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ», зокрема:

- чітке окреслення доцільності залучення запозичених коштів та їх обсягів для формування оборотного капіталу;
- оптимізація структури капіталу;
- розподілення зусиль із здійснення контролю оборотних активів та управління ними залежно від ступеня ризику цих активів на основі поділу на класифікаційні групи залежно від рівня їх ліквідності;
- здійснення оптимізації оборотних активів враховуючи політику управління капіталом оборотним в межах консервативного, агресивного та помірною підходів;
- здійснення оптимізації окремих складових оборотного капіталу за рухом вартості впродовж операційного циклу;
- прискорення процесу відвантаження продукції і оформлення розрахункових документів;
- застосування перспективних форм рефінансування відносно дебіторської заборгованості;
- застосування ефективних форм регулювання відносно залишку грошових активів;
- створення чітких систем контролю за рухом дебіторської заборгованості і грошових коштів;
- розвиток механізмів безготівкових розрахунків;
- поліпшення організації матеріально-технічного постачання з метою безперебійного і ритмічного забезпечення виробництва матеріальними ресурсами;
- скорочення тривалості операційного циклу за рахунок інтенсифікації виробництва

– підвищення контролю за рухом найбільш важливих категорій запасів (на основі системи ABC-аналізу) і розподілом в чіткій відповідності із структурою їх витрачання.

ВИСНОВКИ

Оборотний капітал як інвестиція в оборотні активи є забезпечуючим у виробництві і відповідно у формуванні прибутку. Вважаємо, що в межах капіталу оборотного слід окреслити динамічний і статичний стан. При цьому варто акцентувати, що в реаліях сучасних підприємств, капітал оборотний може навіть функціонувати і без основного.

Результати проведеного аналізу відносно діяльності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. дають підставу до формування певних висновків, зокрема:

- загалом джерела формування капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» збільшились на 146376 тис. грн або ж у 6,3 рази. Власні джерела формування капіталу зросли на 50268 тис. грн або ж у 3,9 рази, а зобов'язання зросли на 96108 тис. грн або ж у 9,2 рази;

- статутний капітал ПІДПРИЄМСТВА «XXX» становить 1 тис. грн і є незмінним, додатковий капітал за період дослідження зріс на 50268 тис. грн або ж у 3,9 разів;

- дослідження джерел формування капіталу за їх ліквідністю показало, що у 2021-2022 рр. були наявні лише найбільш термінові джерела формування, а у 2023 р. 72,3 % склали найбільш термінові, а 27,7 % - довгострокові джерела формування;

- позиковий капітал ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. вказує на його загальне зростання на 96108 тис. грн. У 2021 та 2022 рр. 100,0 % позикового капіталу - поточні зобов'язання, у 2023 р. структура наступна: 27,7 % - довгострокові зобов'язання та 72,3 % - поточні зобов'язання;

- активи ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. окреслюються динамічним зростанням на 146376 тис. грн або ж у 6,3 рази. Необоротні активи

в межах підприємства зросли на 57061 тис. грн або ж у 15 разів, оборотні активи – зросли на 89315 тис. грн або ж у 4,6 рази;

- у складі необоротних активів є довгострокові біологічні активи, які за період дослідження зросли на 1102 тис. грн або ж на 38,9 %. Оборотні активи включають в себе виробничі фонди, які зросли на 31748 тис. грн або ж у 5,7 разів та фонди обігу, які зросли на 57567 тис. грн або ж у 4,2 рази;

- коефіцієнт автономії підприємства у 2021 та 2022 рр. перебуває в межах нормативу (норматив не менше 0,5), що вказує на стійкість підприємства, але вже у 2023 р. коефіцієнт автономії має значення менше за норматив (становить 0,372), що генерує в собі ризик втрати фінансової стійкості;

- дослідження типу фінансової стійкості показало, що у всіх досліджуваних роках підприємство не покриває запаси власними коштами, тож підприємство характеризується як таке, що перебуває у кризовому фінансовому стані;

- аналіз фінансових результатів діяльності підприємства показав, що чистий дохід зріс на 63036 тис. грн. Операційні витрати за період дослідження зросли на 51633 тис. грн. Чистий прибуток окреслюється збільшенням на 4084 тис. грн (при цьому чистий прибуток у відсотках до чистого доходу складає відповідно 32,3 %, 45,2 % та 16,4 % у 2021-2023 рр.);

- показники рентабельності витрат окреслюються позитивними значеннями, але динамічно скорочуються, що є негативним;

- показники рентабельності капіталу також мають позитивні значення, але динамічно скорочуються. Так, зокрема чиста рентабельність відносно капіталу зменшилась на 54,6 в.п. Рентабельність власного капіталу скоротилась на 170,4 в.п. Рентабельність виробничих фондів скоротилась на 138,4 в.п.;

- показники окупності витрат і капіталу мають негативні значення, бо окупність капіталу збільшилась на 6,1 роки, а період окупності власного капіталу зросла на 2,7 років;

- можемо зробити висновок про погіршення динаміки ділової активності підприємства за період дослідження, на що вказує зростання тривалості

операційного циклу на 170 днів або ж на 125 % та зростання фінансового циклу на 107 днів або ж у 1,5 рази;

- рентабельність на основі грошового потоку складає відповідно 32,6 %, 47,0 % та 24,3 % у 2021-2023 рр., при цьому тенденційно скорочуючись на 8,3 в.п або ж на 25,5 %.

Результати відносно удосконалення управління капіталом на досліджуваному підприємстві дозволяють аргументувати певні практичні пропозиції. Так, зокрема розрахунок оптимізаційної моделі відносно джерел формування капіталу оборотного за критерієм мінімізації фінансового ризику, окреслив три шляхи вирішення питання відносно джерел формування капіталу оборотного: агресивний підхід у 2023 р. передбачає наступну структурованість відносно капіталу оборотного: 35,9 % - власного капіталу та 64,1 % - позикового капіталу; консервативний підхід у 2023 р. передбачає наступну структурованість відносно капіталу оборотного: 92,7 % - власного капіталу та 7,3 % - позикового капіталу; компромісний підхід передбачає наступну структурованість відносно капіталу оборотного: 85,4 % - власного капіталу та 14,6 % - позикового капіталу. Який із цих підходів обрати вирішує підприємство та його сприйняття категорії ризику.

В межах підприємства нами розраховано чистий грошовий потік і прогнозний прибуток по проекту виробництва меблів. Тож, прогнозний рух чистого прибутку по проекту становить 168,1 тис. грн, що вказує на те, що даний проект варто прийняти ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ». Вважаємо за доцільне, при прийнятті управлінських рішень відносно виробництва або ж реалізації нового проекту, використовувати даний підхід.

Результати комплексного підходу і систематичного аналізу дають підстави для обґрунтування програми заходів відносно підвищення ефективності управління оборотним капіталом в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ», зокрема:

– чітке окреслення доцільності залучення запозичених коштів та їх обсягів для формування оборотного капіталу;

- оптимізація структури капіталу;
- розподілення зусиль із здійснення контролю оборотних активів та управління ними залежно від ступеня ризику цих активів на основі поділу на класифікаційні групи залежно від рівня їх ліквідності;
- здійснення оптимізації оборотних активів враховуючи політику управління капіталом оборотним в межах консервативного, агресивного та помірною підходів;
- здійснення оптимізації окремих складових оборотного капіталу за рухом вартості впродовж операційного циклу;
- прискорення процесу відвантаження продукції і оформлення розрахункових документів;
- застосування перспективних форм рефінансування відносно дебіторської заборгованості;
- застосування ефективних форм регулювання відносно залишку грошових активів;
- створення чітких систем контролю за рухом дебіторської заборгованості і грошових коштів;
- розвиток механізмів безготівкових розрахунків;
- поліпшення організації матеріально-технічного постачання з метою безперебійного і ритмічного забезпечення виробництва матеріальними ресурсами;
- скорочення тривалості операційного циклу за рахунок інтенсифікації виробництва
- підвищення контролю за рухом найбільш важливих категорій запасів (на основі системи ABC-аналізу) і розподілом в чіткій відповідності із структурою їх витрачання.